

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: **DUMINEC'A.**

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a :
Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.
Pentru Romani'a si strainetate:
Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele sè se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Èr banii de prenumeratiune la
TIPOGRAFI'A DIECESANA in ARAD.

Cultivarea pómelor si a legumelor la poporul nostru.

A fost dilele trecute tîrgul de tómma al Aradului. Si romanul dice, ca „tîrgul n'are mania“; èr economi'a nationala, cá sciintia, barbati de statu intocm'a cá si scrietorii, cari se ocupa de acestu teren, constata, ca piatiul este locul, in carele pana la un anumit panct incéta divergintiele dintre ómeni. In piatiu este cu adeverat o insemnata lupta intre ómeni, o bataia, carea nu se pórtá nici cu pusic'a, nici cu tunurile, si totusi este o vecinica bataia, o bataia fara sfersit între ómeni si între popóre, o bataia, pre carea ómenii si popórele o sêmtiescu mai greu, decât batai'a cu armele.

In tîrgu si in piatiu se batu ómenii unul cu altul prin concurentia, cu arm'a cea mai puternica, pre carea o a inventat pana acum omenimea: cu puterea si capacitatea lor de productiune.

In acésta bataia biruescu de regula ómenii si popórele, cari cu cheltuieli mai putiene, potu se produca mai mult si mai bun, si prin acést'a pot se realizeze pretiuri mai mari si cascadeuri mai insemnate.

La tîrgul Aradului concurge cá cumperatoriu si vendietoriu si poporul nostru atat din comitatul Aradului, cât si din comitatele invecinate. Poporul nostru aduce aici la vendiare cu deosebire vite, póme, vinarsu de prune si unele lucruri de industria, mai cu seama lucru de lemnaria, precum si galitie. Si deci detorintia avem, cá se esaminám starea, in carea se gasesce la poporul nostru ingrijirea acestor ramuri de economia si de cascadeuri.

Ne vom ocupá de asta data de vite si de legume, èr despre celelalte ramuri de productiune amintite mai sus vom vorbi cu alta ocaziune.

Legumele trebuintiose pentru ierna atat pentru orasiul Arad cât si jur le liferéza aprópe numai orasieele: Aradul nou si Macául; èr legumele, cari se

consuma preste véra, le liferéza si unii bulgari, cari vin preste véra in pàrtile nóstre, arendéza aici pamenturi, produc legume, èr de cu tómma se intorc acasa in Bulgari'a cu bani frumosi.

Si marturisim, ca este un feliu de aparentia curiósá, ca poporul nostru, carele este popor emina-minte agricol, nu se ocupa cu cultivarea legumelor, cel putien in piatiu nu apare cá producentu si vendiatoriu de legume.

Ne intrebám de cauza, si dupa ce este sciut, ca mai la fiecare casa romaoésca este si o gradina, — lip'sa de loc, de teritoriu pentru a semaná si cultivá legume, nu póte fi caus'a acestei aparintie, ci mai mult trebuie se fia lips'a de indatinare si de indemanare. Nu i-s'a dat adeca acestui ramu de venit si de cascade din partea poporului nostru important'a, pre carea el in adever o merita; si de aci provine apoi si lips'a de indemanare si de cunos-cintie pentru acest insemnat ramu de cascadeuri mai cu seama pentru comunele rurale, situate in apropiarea orasielor.

Nu este trebuintia, se spunem noi, pentru ca este deplin constatat, ca prin nimic nu se póte ridicá in mesura mai mare productivitatea pamentului, cá si semanandu-l cu legume. Un iuger de pament bine ingrijitu si cultivat cu legume póte se produca la an un venit paua la doue sute de fiorini, — in timpece sememat cu cereale abia produce dupa modul de cultura al poporului nostru pana la 50 de fiorini.

Intre astfelii de imprejurári este natural, ca tendenti'a nóstra trebuie se fia indreptata, cá poporul nostru se-se deprinda a-se ocupá de cultivarea legumelor. Si pentru acést'a nu esista între imprejurárilé nóstre mijloc mai nimerit, decât ingrijirea, cá fiecare gradina scolaria se fia plantata cu legume, cá poporul se véda atât modul de cultura, cât si folosul acestui ramu de productiune.

In ceea ce privesce pómele, am observat atât de asta data, cât si la alte tîrguri ale Aradului, ca

pómele le liferéza aprópe numai poporul nostru. Aici înse am observat o alta scadere. Parte mare din pómele, pre cari le produce poporul nostru, nu sunt póme nobile, póme, cari se-se vînda cu pretiuri bune, ci mai multu póme de calitáti inferióre. Si apoi poporul nostru nu este cu destula grije nici la modul, cum se transportéza, cá valórea si pretiul lor se nu se deterioreze prin defectuositatea modului de transportare. Pómele acestea adeca de multe ori ajung in piatiu batute, si din acésta cauza atinse de germelele putrejunii; si nu se pot vinde cu pretiul, la carele de altcum s'ar poté ridicá.

Amintind aceste doue scaderi in modul de productiune si ingrijirea pómelor din partea poporului nostru constatám, ca ele prin scóla s'ar poté repará usior. Navem decát, cá prin gradinile scolare se introducem in comune soiuri mai nobile cu deosebire de mere de iérna bune, de exemplu cum sunt merele asia numite „siculane,“ dupa comun'a romanésca Sicul'a din lunc'a Aradului, seau si alte soiuri nobile, pentru cari paméntul si clim'a din pàrtile nóstre este favorabila, se deprindem apoi poporul la un mod mai corespundietoriu de pachetarea pómelor pentru transport, si apoi poporul va poté realisé mult mai mult cascig din cultivarea pómelor.

Pamentulu in pàrtile nóstre, si cu deosebire pamentul din pàrtile delóse este acomodat pentru cultur'a pómelor; ér cá dovéda despre acést'a ne servesce imprejurarea, ca faptice se cultivéza multe póme; dar nefind aceste póme de prim'a si cea mai buna calitate, cáscigul, carele se poté realisé prin póme este putien si fórté putien in reportu cu cascigul, carele s'ar poté realisé, daca s'ar cultivá pomi si póme nobile.

Amintind aici aceste imprejurári, credem, ca problem'a, ce avem a-o deslegá in acésta directiune ar fi se formeze o cestiune de actualitate pentru conferintiele invetiatoresci.

Este vorb'a, ca si noi, poporul roman din acésta tíera, suntem acum de mult plecati si porniti pre calea civilisatiunei in concertul popórelor civilisate din apusul Europei. Ér civilisatiunea astadi, bine, seau reu, pre drept, seau pre nedrept, — dar pre terenul economic se judeca dupa puterea si capacitatea de a produce si dupa isvórele de cascig si de venit, pre cari ni-le-am potut creá.

Industria si industriasi, avem putièni, cu comer-ciul éراسi suntem putieni, cari ne ocupam. Deci este neaperat de trebuintia, cá se desvoltám, si se are-tám mai multa productivitate pre terenul agriculturii si ale acelor ramuri de productiune, impreunate cu agricultur'a, cum sunt: cultivarea pómelor si a legumelor.

Ne plangem adesea noi si poporul nostru, ca suntem seraci: Ni-se pare inse, ca nu avem titlu si drept a-ne plange de seracia, — pana cand nu vom fi exploatat tóte ramurile de cascig si productiune.

Despre superstitiuni.

Discurs, tînut de rectorul universitáti din Cernautiu Dr. Emilian Voitichi cu privilegiul inaugurárii sale festive dela 4 Octomvrie a. c. n.

Onorabila adunare! E un vechiu si laudabil obicei, ca noul rector, cu privilegiul primirii festive a functiuni sale de onóre, se intémpine pe óspetii, ce s'au prezentat la acest act cu un discurs.

Eu urmez acestui obicei si spre a-i satisface, a-si dorí se-mi implinesc missunea prin aceea, ca imi aleg drept tema a discursului de rectorat un obiect de interes general din teologia morala. pe care am onórea de a o propune la universitatea de aici.

Daca voi fi corespuns acestei intentiuni, vorbind astadi despre superstitiuni, las la judecat'a binevoitóre a ilustrei adunári.

Domnilor! Scim din istorie, si experintiele din timpul mai recent ne-au dovedit si ne-au intarit mai mult ca ori si când pana acum in credinti'a, ca puterea unei natiunei nu zace numai in bunastarea ei materiala si in forti'a ei fisic'a, ci si in salubritatea si destoinici'a ei morala: si astadi a devenit mai mult cá ori si când altadata interesul tuturor cugetarilor de a compara si a judeca raporturile de putere si starile culturale din punctul de vedere al psihologiei popórelor si al moralei. Sciinti'a moralei i-si póte promite cu atát mai multa vadia si inriurire, daca isi intielege bine misiunea, daca i-si da silintia de a observa pulsatiunea vietii poporului, de a pândi consciinti'a inimei poporului, de a cunósce curentele morale si de a arata tientele, asupra carora trebuie mai ales se fie indreptate puterile spirituale ale vietii poporului¹⁾.

Intre puterile spirituale, care stepanesc viati'a poporului nostru intr'un mod contrar moralei si sciintiei, e supersitiunea un'a din cele mai importante si in multe sfere mai mare decát insasi religiunea. Ciudata imprejurare ca, pecând deosebitele popóre se despartiau in privinti'a religiunii, a moralitatii si char si a sciintii pana la cele mai mari contraste si contraziceri, superstitiunea tuturor popórelor si din tóte vremurile arata in ceea-ce privesce idei'a fundamentala si formatiunile sale principale o consonantia pré suprindietóre, — acésta imprejurare, dic, dovedesce, ca noi aici nu avem a face numai cu inchipuiri si scornituri arbitrare, ci ca superstitiunea i-si are bas'a s'a mai adanca in viati'a spirituale a ómenilor; ca ea e in fapta este o calamitate morala, ale carei radacini sunt a se cautá in insasi firea omului sdruncinata de pecate, si care in singuraticele ei forme si ramificatiuni au fost dintru inceput intim crescuta la olalta cu chimer'a paganésca si cu obi-

¹⁾ Comp. D. F. X. Linsenmann, despre discutiunile si tientele sciintiei morale de astadi, scriere cuartala, 1872, pag. 529.

ceiul paganesc. Urmarea acestei'a a fost si este, ca superstitiunea nu e numai pentru sine o ratacire grea si pecatoasa, pentru-ca ea insamna deodata negatiunea credintei si ratiunii, ci ea face si pe om brutal, si ii impune cele mai sangerose jertfe, tocmai fiind-ca ea e o religie a temerii si a spaimii si ca in urm'a coruptiunii sale fataliste impedeza si privirea in conditiunile naturale ale vietii omenesti si distruge energi'a si vointi'a, ce servesc spre scut omului in contra elementelor, care i-amenintia existenti'a.

Chiar si in cazul când ideile si obiceiurile superstitioase ale unui popor ni s'ar parea nevinovate, ele exercéza intre imprejurari asupra moralitatii si a mintii omului deadreptul cele mai rele si mai distrugetore iniuriri. Aici deci se reclama o cumpe-nire si o deosebire minutiósa.

Spre a satisface acestei misiuni, trebuie inainte de toate se ne lamurim asupra intrebării ce intielegem noi preste tot sub superstitiune, seau ce numim o superstitiune ?

Drept superstitie (superstitio)²⁾ numim in general acele actiuni, care purced dintr'o idee religioasa gresita drept manifestatiunea aceleia³⁾. O asemenea ideia ivita din gresiela nu numai stapanesce credinti'a, dar ea se manifestéza si in actele cultului; de aceea superstitiunea nu e opusa numai virtutei si credintei, ci si virtutei veneratiunii lui Dumnezeu.

In privinti'a empirica superstitiunea o gasim in doue forme fundamentale deosebite :

1. In acele idei religioase si acte ale cultului care, in remasitiile unei eseriari ale religiei deja invinse, se sustien si mai departe in contrast cu cultul cel nou si

2. In idei religioase noue, care stau in contradicere cu revelatiunea existenta (si cu ratiunea), care se opintesc a se manifesta intr'un nou cult. — Cea dintai forma a superstitiunii se numesce de obicei „superstitiunea poporului“ si a dou'a „superstitiunea artificiala.“

Despre deosebirile generale ale acestor soiuri de superstitiuni, despre superstitiunea populara si

²⁾ Deducerea acestui cuvent pentru sine e indoel-nica. Cicero de nat. deor. 2, 28 dice : qui totos dies precebantur et immolabant, ut sui sibi libri superstites essent, superstitiosos esse appellatos ; si Lactantius, instit. dis. 4' 28, e de parere, ca superstitiosos erau numiti sau aceia care onorau amintirea remasa (superstitem) dela cei morti, sau aceia care au ramas in viatia dupa parinti (parentibus superstites) si onorau icónele acelora in casele lor drept deos penates. Ori si cum nu vom gresi daca auzind de superstites ne gândim la persoane betrane, care au ramas in viatia dupa generatiunile lor ; aceste sunt de obicei fricóse si superstitioase.

³⁾ Comp. Linsenmann, studiu despre teologia morala 1874 pag. 339.

despre superstitiunea artificiala, ne da Wuttke⁴⁾ o ilustratiune interesanta, in opul seu „Despre superstitiunea poporala germana :“

„Esential deosebita de adeverat'a superstitiune, ce ne a ramas dela pagani, si s'a desvoltat in si din popor insusi, este o superstitiune, pe care poporul a primit-o de abia din afara si e de origine cu totul streina, care se va raporta la superstitiunea poporala ca poesi'a de astadi la poesi'a poporala ; intielegem acea magie adusa in Apusul crestin din Orient, mai ales dela Arabi Cabbalisti si noi platonistici ingrijitori ai manticeii si theurgiei si in evul mediu forte desvoltata, care in ultimele ei radacini ne duce in Egiptet si India si pecând trecea ca „arta alba“ mai mult pe terenul sciintielor naturale practice, a pasit ca „escamatorie“ pe terenul paganesc demonic.

Acésta superstitiune, ce se ivesce in form'a unei sciintie secrete si in form'a unei arte intemeiate pe teorii, se deosebesce forte mult de superstitiunea poporala si cu toate ca in realitate se amesteca adeseori cu superstitiunea existenta si de multe-ori e nedespartit crescuta cu ea, noue nu ne este permis se lasam din vedere deosebirea esentiala, ce exista intre ele. Superstitiunea de arta a magiei — se ne fie permis acest termin — este productul singuraticului spirit, si se intemeéza pe o socotéla si teorie conscie, este rezultatul unei sciintie mistice ratacite, scie se dee totdeun'a socotéla despre cea-ce primesce si face, are drept premisa un sistem óre care. Superstiti'a poporului e inasa cu deseversire naturala, fara calculatiune si teorie, instinctiva si inconscie si crescuta din spiritul poporului intunecat prin paganism, nu scie de unde, pentru ce si pana unde, are cu deseversire caracterul naivitatii, nu speculéza si nu face nici un sistem, ci crede simplaminte si laboréza. Acolo domnesce pretins'a inventiune si destainuire generala, aici traditiunea primita si sustienuta cu credinti'a de o origine necunoscuta, ce se pierde in timpurile antidiluviane ; acolo se citéza numele unor barbati de mare renume — trebuie se fie doftori si magici — ; aici exista numai un lucru, credinti'a si vragirea insasi, pe care deja stramosii nostrii le-au aflat de lucruri de tot stravechi : acolo se citéza Solomon, Hippocrates pâna la Dr. Faust, Albertus Magnus si Teofrast Paracelsus drept culminatiunile intielepciunii omenesti si ale „vestitei arte ;“ aici ómenii se tien, dupa-cum se scie, de pastori, fauri, mósie si babe betrane, si nimeni nu mai scie de un Solomon sau de vre-un doftor.

„Deosebirea nu e tocmai numai formala si externa, ea trece pana la temelie ; si nu mai póte incapea nici o indoéla asupra intrebării, in care póte zacea cea mai mare ratiune, spiritul adénc, cel mai mult adever ; — superstitiunea poporului sta in ceea

⁴⁾ Comp Dr. Adolf Wuttke, superstitiunea poporala de astadi, a doua prelucrare, Berlin, 1889 pag. 7.

ce privesce tóte acestea pe un nivel cu mult mai inalt de cât cealalta.“

In cele-ce urméza ne vom încercá a reduce singuraticile forme ale superstitiunii mai antaiu cu privire la raportul omului fatia cu natur'a, apoi cu privire la raportul omului fatia cu lumea spiritelor si in sfirsit cu privire la raportul seu fatia cu Dumnedieu si dumnedieirea, dar fara a avea intenti'a de a exhauria aceste singuraticile forme sau de a-le descrie macar in conturile lor. Acésta ne-ar duce pré departe si am trece mult preste timpul destinat pentru un discurs rectoral.

Incepem cu I. Superstitiunea privitóre la raportul omului fatia cu natur'a.

In acést'a privintia premerge scrutarea lucrurilor din viitor, care au o insemnatate pentru viati'a trupésca si spirituala, precum si pentru prosperarea materiala.

E lucru ciudat ca in superstitiunea poporala cunóscerea semnelor sortii din stele, din astrologie, s'a mentienut pana in diu'a de astadi. Consonanti'a in ce privesce interpretarea multor semne aprópe la tóte popórele din Europ'a e o dovada despre tenacitatea cu care poporul tiene la vechile sale traditiuni. Aceste semne sunt s'au ele pentru sine importante, prin urmare pretutindene si la ori ce vreme unde si când se ivesc, ca buna óra cometii care trec in general de prevestitorii unei primejdii obstesci pentru tiara, ai unui resboiu, ciuma si scumpete; sau au o importantia numai in anumite timpuri ori intre anumite conditiuni, ca bunaóra la nasceri, la cununii, la casuri de mórte, la inmortentari, la esirea din casa etc.

Asia spre pilda la nascerea unui copil sau la cununii se considera inca si acum drept un fórte important semn al sortii positi'a planetelor si a sórelui in cercul animalului. De aceea se si dice când cineva se nasce in planete lui Saturn ca va fi muncitor, rívnitor, invidios, siret, melancolic, rotunzior la trup, tacut, nedrept, lacom, cartitor, manios, resbunator, dusiman al femeilor, seracacios, avar si misterios⁵⁾; si daca cineva ar fi se se casatorésca chiar in planet'a racului, cei experti il desmânta hotarit dela acésta.

Ici-colo sunt mósiele sau alte babe be tráne acele care fac pe astrologi. Form'a obicinuita a astrologiei e in sa „cartea de planete si practic'a calendarica.“ Acolo nu se prorocesce numai timpul, ci sunt insemnate apriat tóte dilele norocóse si nenorocóse si inca multe alte lucruri pe care multi le urméza cu o consciintiositate timida.

(Va urmá.)

⁵⁾ Comp. M. Gaster, Chrestomatie româna. Texte tiparite si manuscrite dialectale si poporale.

Monografia comunei Chitichaz.

de Iosif Ioan Ardeleanu.

V.

Administratiunea interna a comunii.

(Continuare.)

Pe lângá tóte, ca in urmare resbelor necurmate si sângeróse din trecut, comun'a nóstra a fost tare pagubita, nepaciuita si insarcinata cu feliu de feliu de contribuii estraordinari: totusi in acelasi timp, n'au uitat nici de afacerile sale interne administrative, ci in continuu a dat semne de viatia lup-tându-se alaturea cu cele lalte comune din comitat si implinind cu acuratetia tóte sarcinile si datoritiile publice cetatienesci, impuse prin ordinatiunile si legile patriei.

Astfelu dupa o specificatiune a primarilor din trecut, voiu espune aci mai nainte unele positi din sarcinile (darile) si perderile militare, care li-au avut comun'a începând dela anul 1787 pana la anul 1790 Martie 31, adeca pana cu finea resbelului de pe timpul acel'a.

In anul 1787 Februarie 24 la Szabadka s'au administrat bucate 183 ferd. pos. s'au cuitat 169 ferd. pos., ér pentru comuna a remas perdere 14 f. p.

Tot in acelasi an la 19 Noemvrie pana ce s'au dat in séma trei recruti la Oradea-Mare s'au spesat 6 fl 54 cr. si éراسi pentru 2 frosiponturi cu patru cai pâna la Oradea-Mare 10 miluri à 24 cr. s'au spesat 8 fl.

In anul 1788 Octomvrie 27 la Szegedin s'au administrat bucate 26 fer. pos. s'au cuitat 12 f. p. ér comuna a remas in perdere cu 14 f. p.

In anul 1788 Maiu 4 notarului, càci a fost la Zimon in calitate de conductor, i s'au dat 12 fl.

In anul 1789 Martie 24 la N.-Szt.-Miklós s'au administrat bucate 107 ferd. pos., s'au cuitat 97 f. p., ér comun'a a remas in perdere 10 f. p.

In anul 1790 luna Aprilie, pentru trei argati, cu forspont cu tot, s'au spesat 7 fl.

In anul 1790 luna Aprilie, prin boii oraliari comuna a avut perdere 100 portióne de paie; ér tot in acelasi an in cele finantiali a avut perdere 547 fl 28 cr.

La mesurarea paméntului, in anul 1789 August 8.

Notarului si persónelor mai alese, s'au dat 318 fl 03 cr. Manipulantului 150 fl 46 cr. Pentru cóle 18 fl 51 cr. Notariului pentru calculatie, reductie si parizatie 21 fl.

Inainte cu 100 de ani, comun'a politica a avut urmatórea:

Socóta,

a) In bani gat'a.

I. Perceptiuni.

Restanti'a din anul trecut	132.29
Contributiune	1203.22

Din bunurile comunale	195.—
Dominiali	499.22
Din cârcimarit	100.—
Sum'a	2129.73

II. Erogatiuni.

In contributiunea regésca si dominiala	809.22
In servitiile publice si eclesiastice	402.81
In militare	865.33
Diverse	8.40
Sum'a :	2085.76
Remanentia	43.97

b) *In naturalie.*

I. Perceptiuni:

27⁶/₈ grâu 83⁴/₈ orz, 20³/₈ oves 50 fonti carne, 25 fonti seu; 50 fonti sare; 2 stângeni de paie 168 capitie de fên si 7 bici (tauri).

II. Erogatiuni:

22³/₈ grâu, 82⁴/₈ orz, 18 oves, 50 fonti carne; 25 fonti seu; 50 fonti sare; 2 stângeni de paie; 94 càpitie de fên si 1 bica (taur).

Remanentia:

5³/₈ grâu, 5/₈ orz, 2³/₈ oves; 74 capite de fên si 6 bici (tauri).

Din erogatele aceluiasi an, ating pe scurt numai urmatóarele:

Die 10 Nbris, ca am fost mai cu unul la Giula, la tribunal trei dile am cheltuit 1 fl 30 cr.

Die 11 Nbris Cioltean Urs judele secundar si cu notariul dela olalta, fiind la Chisineu la Dnul Epistat, in cutare afacere, a spesat pre ei si pre cai 40 cr.

Die 11 Iun. Notariul fiind 5 dile la Giula, la tribunal a spesat 55 cr.

Die 10 Iun. Pe un font de lumini 12 cr.

Die 8 Maiu. Pentru legatul instructiunii despre furtusiaguri 6 cr.

Eodem die Cioltean Urs, jude secundar umblând dimpreuna cu invetiatorul la Chisineu, pe la Petru pop in cutare afacere 17 cr.

Die 28 Aprilie. Pentru 1 itie de tinta 16 cr. Eodem die. Pentru 5 conturi de papir 1 fl. Die 19 Septemb. In conventi'a notariului 50 fonti de carne à 3 cr. = 2 fl 30 cr.

Die 25 Ian. Notariului Ladislau Bonyhai, pentru-ca a dat 25 de dile prândiu si cina lui Stefan Fabian cu vin cu tot à 14 cr., de di s'a dat 5 fl 50 cr.

La anul 1816 s'au cumperat de tot 448 de vedre (acóve) de vin; s'au solvit pentru el 6107 fl 12 cr., s'au vëndut in pretiu de 9137 fl 92 cr. Salariul birtasiului 179 fl 80 cr; ér castigul curat a fost 1851 fl.

Vadra (acovul) se vindea à 16 fl 30 cr, ér o $\frac{1}{2}$ de cupa (iti'a) à 22 cr.

Venitul din regalie pe anul 1891 a fost 3384 fl. Chettuelile 3384 fl.

Inventariul comunii Chitichaz despre tóta averea, cu finea anului 1891 Decemvre 31, a fost urmatorul:

Pretiu averei imobile:	10.855 fl — cr.
Averea mobila:	2219 fl 60 cr.
De tote:	13.074 fl 60 cr.

Cu finea anului 1891 a stat sub tutorat 51 de orfani. Suma totala a banilor s'au urcat la 20,587 fl. 28 cr. ér a realitatilor la 72,450 fl. v. a.

Quantitatea contributiunilor (dàrilor) s'au schimbat din an in an. La anul 1797 s'au aruncat pe locuitori, in contributiunea regésca si domestica, cu totul: 1315 fl. 29 cr.

Contributiunile din anii mai reciinti, le arata datele urmatóre:

Contributiunea de pament: in anul 1875: 8953 fl. 50 cr.; in anul 1883: 9327 fl. 77 cr.; in anul 1884: 10648 fl. 81 cr.; in anul 1885: 10648 fl. 81 cr.; in anul 1886: 10322 fl. 65 cr.; in anul 1891: 10571 fl. 25 cr.

Contributiunea de edificii: in anul 1875: 1386 fl. 39 cr.; in anul 1883: 1324 fl. 86 cr.; in anul 1884: 1284 fl. 08 cr.; in anul 1885: 1284 fl. 08 cr.; in anul 1886: 1296 fl. 28 cr.; in anul 1891: 1602 fl. 08 cr.

Contributiunea de castig personal: in anul 1875: 2507 fl. 51 cr.; in anul 1883: 2098 fl.; in anul 1884: 2501 fl. 80 cr.; in anul 1885: 2497 fl. in anul 1886: 2612 fl. 90 cr.; in anul 1891: 3021 fl. 50 cr.

Contributiunea intreprinderilor publice in anul 1891: 1746 fl. 14 cr.

Contributiunea de capitale si percente: in anul 1875: 1302 fl. 49 cr.; in anul 1883: 1429 fl. 62 cr.; in anul 1884: 1616 fl. 80 cr.; in anul 1885: 1553 fl. 06 cr.; in anul 1886: 1539 fl. 86 cr. in anul 1891: 1689 fl. 20 cr.

Contributiunea suplementaria: in anul 1883: 2055 fl. 26 cr.; in anul 1884: 4119 fl. 21 cr.; in anul 1885: 4087 fl. 12 cr.; in anul 1886: 3969 fl. 06 cr.; in anul 1891: 4087 fl. 29 cr.

Detoria totala: in anul 1875: 14256 fl. 89 cr.; in anul 1883: 16235 fl. 51 cr.; in anul 1884: 20170 fl. 70 cr.; in anul 1885: 20070 fl. 07 cr.; in anul 1886: 19740 fl. 75 cr. in; anul 1891: 22717 fl. 46 cr.

In trecut ostasii se prindeau cu forti'a si cam de regula individii patati se angageau de atari. Astadi parintii i-si duc feciorii de voie buna la mesura militaria.

Din comun'a nóstra in anul 1892 a stat sub asentare feciori din cl. I. 30; din cl. II. 33 si

din cl. III. 25.; de toti 88, dintre cari s'au inrolat: 16 feciori.

*

In strânsa legatura sta cu cele comunicate in capitulul acesta si platile (lefele) functionarilor comunali.

La anul 1792 salarul notariului a fost 160 fl., 12 cab. grau, 12 c. orz; 6 stângeni de lemne 100 fonti carne de vaca; 100 fonti de sare si 50 fonti de seu.

Primariul a avut 60 fl. Judele secundariu: 6 fl. Juratii câte 5 fl.

La anul 1810 servitorii comunali a avut următoarele plati anuale:

1. Hodnogiul: 45 fl. 8 cab. de orz si 2 capitie de fên.

2. Kisbireul (plaiesiul) 40 fl.

3. Bocterul (pazitor de nópte) 40 fl.

4. Gazd'a satului (provisorul) si ingrijitorii bicilor (taurilor) satesci 30 fl. 6 cab. de grâu si 6 cab. de orz.

5. Clopotarul 12 fl. 4 cab. de grâu si 4 cab. de orz.

La anul 1834 salariul notariului a fost 200 fl. 24 cab. de grâu; 24 cab. de orz; 100 font carne; 50 font de seu, 100 font de sare si 6 stângeni de lemne. Judele primarul) a avut 60 fl. Judele secundar 6 fl. Judele de câmp 16 fl. Juratii câte 5 fl. Hodnogiul 35 fl., 6 cab. de oves si 1 pareche de caltiuni. Bacterul 20 fl. si 1 pareche de caltiuni. Chisbireul (plaiesiul) 16 fl. si 1 pareche de caltiuni. Ingrijitorul de armasari 30 fl., 16 cab. de grâu, 4 cab. de orz si 1 pareche de caltiuni. Gazdoai'a satului 12 fl. si 1 pareche de caltiuni.

Astadi functionarii si servitorii comunali se solvesc anualminte in acest chipu:

Notariul I. 600 fl. si $\frac{2}{4}$ pament estravilan.

Notariul II. 400 fl. si 80 fl. pentru cortel de tot: 480 fl. v. a.

Primarul: 100 fl. Judele secundar 20 fl. Perceptorul: 50 fl. Tutorul orfanal; 50 fl. Juratii câte 10 fl. Mósia comunala 50 fl.

Medicul comunat 500 fl. si pentru o visita de di 20 cr. si de nópte 40 cr.

Medicul veterinar 500 fl. v. a.*) Chisbireul (plaiesul) si politianii câte 125 fl. v. a. Ingrijitorul casii satului asia numit "gazda" 125 fl. v. a. Frospontasiul 730 fl. v. a.

a) *Notarii*:

1726—41. Sigismund Matótzsi (Mateutiú.)

1742—68. Ioan Pap.

1768—85. Martin Király,

1785—95 Paul Hegedús,

1795—1802. Ladislau Bonyhai sen.

1803—30 Ladislau Bonyhai jun.

1831—48 Nicolau Iloviciu,

1849—59 Petru Suciu,

1860—67 Stefan Budjás,

1868 Iosif Iloviciu,

1869—85 Alecsiu Popovici,

1885 Nicolau Serb. S'au nascut in anul 1849 luna August 1 st. v. in comuna Hodisiu (cottul Arad) A absolvat 6 cl. gymnasiali in Kecskemét. A pasit pe cariera notariala in anul 1873 Iuliu 17. Mai nainte a fost notar comunat cercual in not. Chisindia, cerc. pretorial Boros-Sebesiu, (cott. Arad) ér dela anul 1885 Aug. 11, pana in diu'a de astadi se gasece in functiune notariala aici.

1889 Nov. 9 Gerasim Arsici. S'a nascut in anul 1855 in comuna Galsi'a (cott. Arad). A absolvat 3 cl. gym. in Szarvas. A pasit pe carier'a notariala la 1889 Nov. 9, de când si functionéza ca notar actual in loc.

b) *Primarii*:

1726—68 Ioan Timochia (Timofei),

1769—81 Vasiliu Secan,

1781—2 Luca Selegean,

1782—87 Ioan Balasiu,

1787—89 Elia Berbecar,

1790 Ioan Balasiu,

1794 Tifor (Christofor) Morosian,

1795 Ioan Balasiu,

1796—8 Ioan Ardelean,

1798 Urs Cioltean,

1799—1800 Zacharie Sabeu,

1801 Ioan Ardelean,

1802—4 Stefan Mész (Michisiu.)

1805 Ioan Ardelean,

1806 Ioan Balasiu,

1807—8 Toma Muntean,

1809 Ioan Balasiu,

1810 Stefan Mész (Michisiu),

1811 Petru Secan,

1812—3 Ioan Ardelean,

1814—5 Petru Stan,

1816 Teodor Curtean,

1817—22 Petru Misaresiu,

1823 Demetriu Tulcan,

1824 Nicolau Berbecar,

1825 Michail Otlacan,

1826—7 Lup Cioltean,

1828—9 Pavel Bandur,

1830—1 Urs Hodagen,

1832—4 Ioan Terian,

1834—5 Stefan Komár,

1836—7 Ioan Berbecar,

1838—9 Stefan Komár,

1840—3 Petru Popa,

*) Din salarul acest'a pe comun'a nóstra cade se solvésca $\frac{1}{3}$ adeca 166 fl., deórece $\frac{2}{3}$ solvesce comunele Gy.-Vári si Doboz, ca apartinatóre.

1844 Ioan Abrudan,
 1845 Teodor Gros,
 1846—7 Stefan Komár,
 1848 Ioan Selegean,
 1848 Moise Muntean,
 1849 Ioan Terian,
 1850—1 Moise Cioltean,
 1853—4 Vasiliu Gros,
 1855—6 Stefan Secan,
 1857—59 Toma Oravetz,
 1860 Vasiliu Selegean,
 1861—2 Gavriil Muntean,
 1863—4 Ioan Muntean,
 1865—6 Vasiliu Gros,
 1867—70 Georgiu Passali,
 1871—75 Petru Popa (Marian),
 1876—83 Vasiliu Selegean,
 1884 Teodor Popa,
 1885—6 Ioan Hodagen,
 1887 Georgiu Gros,
 1888—9 Stefan Terian,
 1890 Michail Mikus,
 1891—2 Petru Santeu.

c) *Antisti'a comunala in anul 1892.*

Primar : Petru Santeu.

Jude secundar : Michail Muntean.

Juratii : Demetriu Avram, Michail Sabeu, Florian Gros, Ioan Csáki, Andrei Dila, Petru Popa, si Martin Kováts.

Tutor orfanal : Georgiu Borbil.

(Va urmă.)

D I V E R S E.

* *Adunarea generala a reuniunii femeilor române* din Sibiiu. Conform convocarei publicate in unul din numerii precedenti ai fôiei nôstre s'a tienut Luni 7 Novembre st. n. adunarea generala a reuniunii femeilor române din Sibiiu, fiind cercetata de un numer considerabil de membrii, atât dame, cât si domni. Adunarea a fost deschisa prin o vorbire plina de spirit a dómnei presidente Mari'a C o s m a, vorbire insufletitoare, care ne da multe sperantie frumoase pentru viitoriu, si care a fost primita cu aplause frenetice. Dlu Dr. Octavian R u s s u, secret. reuniunii a dat cetire bogatului raport, care-l publicâm la alt loc, si care a fost primit cu placere din partea adunării. De asemenea s'a primit proiectul de buget, cetit de dlu cassar R. P e t r i c. Adunarea esprimându-si condolenti'a pentru membrii repozati si primind pe membrii propusi de comitet a trecut la actul alegerei unui barbat de incredere in locul fericitului Ioan P o p e s c u, si a fost ales aprópe cu unanimitatea votúrilor zelosul membru, dlu asesor consist. Mateiu V o i l e a n u. Pentru deosebit'a activitate, ce o desvôlta acésta reuniune si special comitetul si dómna pre-

sidenta a luat cuvent de multiamita Préc. Sa Dl archimandrit si vicariu arhiepiscopesc Dr. Ilarion P u s c a r i u, carele prin o frumoasa vorbire a aretat rolul femeii in viéti'a sociala in trecut, a aretat cum femei'a lupta astadi pentru promovarea culturala si desvoltarea simtiului national si in special reuniunea femeilor romane din Sibiiu, care si a cascigat merite neperitoare pentru biserica si natiune, ne mai fiind avisate fetitiile române a cerceta institute de invetiament streine. La acésta indreptatita si magulitoare vorbire a respuns adenc emotionata d-n'a presidenta, accentuand, ca reuniunea si-a implinit numai o detorintia si ca si in viitoriu va sci se-si implinésca acésta detorintia cu conscientiositatea, care o reclama timpurile grele, in care traim. „Telegr. Rom.“

* *Visitare.* Dlu Dr. Erôdi Béla a cercetat dilele trecute in calitate de comisariu ministerial institutul nostru pedagogic.

* *Invetiamentul comercial si tehnic in Români'a.* Ministrul domeniilor, in ultimul consiliu de ministri, a supus discutiunei proiectele sale privitoare la reorganizarea invetiamentului comercial si tehnic. Aceste proiecte, dupa-ce au fost discutate in principiu, au fost admise. Ele vor fi prezentate corpurilor legiutóre in viitoria sesiune.

Noul proiect prevede infintiarea a doua scoli de meserii, un'a in Bucuresci si alt'a in Iasi. Fie-care scóla nu va puté admite mai mult de doua-sute cincii dieci de elevi interni. Cursurile scolare au fost fiesate la 6 ani. In cei dintâiu patru ani se vor preda cursuri teoretice si practice, ér in cei doi ani din urma elevii vor fi intrebuintiati in atelierele scólei ca maestrii dirigenti.

In acestea scoli se vor invetia opt meserii. In tru cât privesce serviciul militarui, absolventii scólei vor fi datori a face un stagiu de un an.

In privinti'a maestrilor nu s'a pus nici o exclusivitate, ei pot fi recrutati chiar dintre streini.

Invetiamentul comercial, dupa noul proiect, pastreza scólele actual, ca si cele inferióre. Cursurile vor fi de trei ani, si in scóle se pot admite numai absolventii scólelor primare.

Pelanga scólele existente se mai infintiéza in Bucuresci si in Iasi, câte o scóla superióra de comerciu, in cari vor intra absolventii scólelor inferióre si absolventii invetiamentului secundar.

In scólele superióre se vor preda si limbele : francesca germana, italiana sau engleza. Cursurile vor fi de trei ani.

Absolventii acestor scóle vor obtiéné diplome de capacitate.

Dupa cum se vede, dupa noul proiect al ministrului domeniilor, scólele de meserii si de comerciu vor fi reorganizate cu totul. Pe de alta parte programul studiilor, ce se vor preda in aceste scoli va fi pus in conformitate cu programele scólelor similare streine.

Pentru recrutarea personalului didactic, se vor cere unele conditiuni de admisibilitate, cari se póta garanta,

ca noii maestri au aptitudinile cerute pentru a da invetiamentului directiunea, ce se cuvine.

* *Literatura.* Dlu Ioanu Darius, cunoscut cetitorilor nostri ca un diligent muncitoriu pre terenul invetiamentului elementar, a scos la lumina in editur'a lui N. I. Ciurcu din Brasiov editiunea a II-a a cartii Dsale „Elemente de Fisica pentru scolele poporale.” Cartea consta numai 30 cr. v. a. si suplineste un gol simtitu in literatur'a nostra poporala. O recomandam in atentiunea tuturor invetiatorilor.

* *Din calendarul* tipografiei nostre pentru anul 1893, dispunem numai de forte pucine esemplarie. Atragem atentiunea celor ce ar dori se-lu aiba, ca-ci mai tardiu cu anevoie li-vom poté stá la dispositiune.

EDICT.

Conform incuviintiarei Ven. Consistoriu gr. or. din Oradea-mare, Sofia Nica nascuta in Serbesti, carea de 20 ani si-a parasit barbatul pe Nicoau Todoran din Carpenet, si a pribegit in lume, prin acésta e provocata a-se presenta in termin de trei luni, inaintea forului protopopesc din Vascoiu pentru pertractarea procesului divortial intentat contra densei de catra numitul ei barbat; caci la din contra procesul se va pertracta si in absinti'a ei, amesurat prescrizelor canonice.

Beisuiu, 9/21. Octomvrie 1892.

Oficiulu protopresv. al Vascoiului.

Vasiliu Papp, m. p.
protopresviter.

Concurs.

Pentru deplinirea parochiei de clas'a III. din **T.-Hodosiu**, protopresbiteratul Belintiului, prin acésta se escrie concurs cu termin de alegere pe **6 18 Decembre a. c.**

Emolumintele sunt: 32 iugere pamént, parte aratoriu, parte fénatie; dela 85 numere de case, stol'a usuata, si câte $\frac{2}{4}$ meti bucate, parte grâu, parte cucuruz, si locuintia libera cu 1 iuger gradina de legumi.

Recursele se se trimite parintelui protopop tractual Georgiu Creciunescu in Belintiu per Kiszetó; éra recurrentii se se presenteze in vr'o Dumineca ori serbatóre in biseric'a locala, spre a-si areta desteritatea in cantare si tipic.

T.-Hodosiu, in 25 Octobre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: G. CRECIUNESCU, m. p. protopresbiter.

In nex cu Inaltul decis consistorial dtto 19/31 Octomvrie 1892. Nr. 4447; pentu deplinirea capelaniei temporale pe langa actualul preot Dimitrie Mihutiu din **Fibisuiu** se escrie concurs cu terminul de **30 de zile dela prima publicare.**

Emolumintele anuali impreunate cu parochi'a din Fibisuiu sunt: 1) Un'a sesiune parochiala cu un venit aproximativ de 300 fl. 2) Birul in natura si stol'a usuata

computate in calcul de mijloc cu un venit anual de 360 fl. 3) Un platiu parochial cu un venit anual de 10 fl. La olalta un venitu anual de 670 fl.

Capelanul alegénd, conform decisului consistorial mai sus numit va avea totdeun'a jumatare din tote venitele parochiali aici insirate, pre cat timp va fi in viatia parochul Dimitrie Mihutiu.

Recurrentii pentru acésta capelaniam sunt avisati, recursele lor, instruite cu documentele legali de cualificatiune pentru parochii de Cl. II-a si adresate comitetului parochial din Fibisuiu a-le subserne subserisului protopresbiter in B.-Lippa pana la terminul susindicat, precum si se se presinte in vr-o Dumineca seu serbatóre in sant'a biseric'a din Fibisuiu spre a-si areta desteritatea in cant si tipic si respective in oratoria.

Fibisuiu din siedinti'a comitetului parochial tienata la 28 Octomvrie st. v. 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protop.

In urmarea ordinatiunei Ven. Consistoriu eparch. din Arad, dato 10 Faur 1892. Nr. 432. pentu indeplinirea definitiva a posturilor de invetiatoriu si invetiátóre dela scolele de fete gr. or. rom. din comun'a **Toraculu-mare** (comitatul Torontál, inspectoratul Banat-Comlosiu) prin acésta se escrie concursu cu terminu de alegere de **30 de zile dela prim'a publicare.**

Emolumintele pentru fiecare clasa sunt: a) Salariu anualu 300 fl. v. a. b) Pentu conferintia 15 fl. v. a. c) Pentu scripturistica 5 fl. v. a. si d) Cortelu liberu.

Doritorii si doritórele de a ocupá acestea posturi pre langa testimoniul de cualificatiune si a esamenului din limba magiara se mai produca si atestate de conduit'a de pana aci.

Recursele astfelu instruite si adresate com. parochial sunt a-se trimite P. O. Domnu Paul Miulescu protopresb. si inspector cercual de scole in Nagy-Komlós, avénd recurrentii a-se presentá in S-t'a Biseric'a in vr'o Dumineca seu serbatóre, spre a-se arata poporului.

In fine se obsérva, ca clas'a prima are a-se indeplini cu invetiatoriu, ér clas'a a doua cu invetiátóre.

Toraculu-Mare la 14/26 Octomvrie a. c.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: PAUL MIULESCU, m. p. protopresbiter si inspector scolar.

Pentru vacant'a parochia de clas'a III din **Hodosiu** in protopresbiteratul Butenilor, prin acésta se escrie concurs pana la **30 zile dela antaia publicare**, pana când recurrentii vor a-se presentá vre-odata in biseric'a din loc spre a-si face cunoscintia cu poporul alegatoriu.

Venitele impreunate cu acésta parochia sunt: 1) una sesiune pamentu aratoriu si fénatiu 230 fl, 2) dela 130 case câte o mesura cucuruz ca biru 130 fl, 3) stolele indatinat 60 fl. Suma 420 fl, afara de accestea cuartir liber cu gradina.

Recursele sunt a-se substerne pe calea P. On. Oficiu protopresbiteral din Buteni (Butyin).

Hodosiu, la 18 Octobre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu: CONSTANTINU GURBANŪ, m. p. protopresbiter.